

YHDENVERTAISEMPI MUSIIKKIOPISTO

Musiikkipedagogin intersektionaalinen työote

Seminaarityö
kevät 2022

Instrumenttipedagogiikan opinnot

Milo Linnovaara
Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Puhaltimien, lyömäsoitinten ja harpun
aineryhmä
Kirjallinen työ

Tutkielman tai kirjallisen työn nimi	Sivumäärä
Yhdenvertaisempi musiikkiopisto: musiikkipedagogin intersektionaalinen työote	31
Tekijän nimi	Lukukausi
Milo Linnovaara	Kevät 2022
Aineryhmän nimi	
Puhaltimien, lyömäsoitinten ja harpun aineryhmä	
<p>Seminaarityöni käsittelee yhdenvertaisemman musiikkiopiston mahdollistamista intersektionaalisen pedagogiikan keinoin. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu feministisestä pedagogiikasta, musiikkipedagogiikasta ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosäädöksistä. Tutkimus koostuu intersektionaalisuuden käsitteen jäsentämisestä, historiakatsauksesta ja aiemmista tutkimuksista, joihin lukeutuu erityisesti suomalaisen ArtsEqual-hankkeen (2015-2021) tutkimustulokset ja toimenpidesuosituksat. Tutkimus on kvalitatiivinen kirjallisuuskatsaus, jossa pyrin kartoittamaan yhdenvertaisuuden nykyistä tilaa musiikkiopistossa ohjeitten ja säädösten puitteissa. Työn tarkoitus on löytää keinoja yhdenvertaisemman musiikkiopisto-opetuksen kehittämiseksi ja pohtia, millaista intersektionaalinen pedagogiikka ja millainen intersektionaalinen työote musiikkipedagogilla voisi olla käytännössä.</p>	
Hakusanat	
musiikkipedagogiikka, musiikkikasvatus, musiikkioppilaitokset, intersektionaalisuus, yhdenvertaisuus, feministinen pedagogiikka, feminismi	
Tutkielma on tarkistettu plagiointitarkastusjärjestelmällä	
25.4. Assi Karttunen	

Sisällys

1 JOHDANTO	4
1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmä	5
1.2 Tutkielman rakenne	6
2 INTERSEKTIONAALISUUS	7
2.1 Intersektionaalisuuden historia	8
2.2 Intersektionaalisuuden kritiikki	9
3 RISTEÄVÄT EROT	10
4 INTERSEKTIONAALISTA TYÖOTETTA TUKEVAT PEDAGOGIIKAT	17
4.1 Kriittinen pedagogiikka ja radikaali kasvatus	17
4.2 Feministinen pedagogiikka	19
5. INTERSEKTIONAALINEN TYÖOTE	21
5.1 Yhdenvertaisuus ja syrjinnän ehkäiseminen	22
5.2. Etuoikeudet ja turvallisempi tila	23
6 PEHMEÄMPÄÄ PEDAGOGIIKKA	26

1 JOHDANTO

Musiikkipedagogin työ musiikkiopistossa on vastuullista kasvatustyötä. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2017, 10) sanotaan, että musiikkipedagogi on kasvatustieteen ammattilainen, joka opettaa nuorille oppilaille monia tulevaisuuden taitoja, kuten esimerkiksi kulttuurista lukutaitoa sekä keinoja vahvistaa oppilaan omaa identiteettiä. Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelma rakentuu arvoperustaan, jonka mukaan taiteen perusopetus rakentuu ihmisoikeuksien, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja kulttuurien moninaisuuden kunnioitukselle sekä sukupuolten tasa-arvon ja sukupuolten moninaisuuden kunnioitukselle.

Miten musiikkipedagogi voisi huomioida paremmin nämä arvot opetuksessaan? Tässä seminaarityössä ehdotan ratkaisuksi musiikkipedagogin intersektionaalista työtettä. Intersektionaalisuus (*intersection* – risteys, leikkauspiste) tarkastelee ihmisessä samanaikaisesti limittyviä eroja ja hierarkioita. Näitä hierarkioita on esimerkiksi ikä, sukupuoli, yhteiskuntaluokka, seksuaalisuus, toimintakyky eli vammaisuus—vammattomuus ja kansalaisuus. (Kontula, 2020.) Perusopetuksen opetussuunnitelman edellä mainitut arvot liittyvät intersektionaalisuuden käsitteeseen siten, että ne ovat juuri näitä eroja ja hierarkioita, jotka ihmisiä erottavat.

Yksittäiset hierarkiat risteävät yleensä moniksi ja vaikuttavat ihmiseen samanaikaisesti. Näiden erojen ja niihin liitettyjen ennakkoluulojen sekä arvostusten takia ihmisiä kohdellaan elämässä eri tavoin (Aho & Huuromäki 2020). Musiikkipedagogin intersektionaalinen työote tarkoittaa sitä, että pedagogi osaa ottaa huomioon opetuksessaan nämä hierarkiat ja erot. Hän näkee oppilaansa intersektionaalisen ”linssin” läpi. Ehdotan, että musiikkipedagogin intersektionaalinen työote lähtee siitä, että hän pyrkii olettamaan oppilaastaan mahdollisimman vähän.

Musiikkiopisto ei ole muusta maailmasta erillään oleva saareke. Yhdenvertaisuutta, syrjintää ja tasa-arvoa varten on laadittu suomalaisessa yhteiskunnassa lakeja, jotka ulottuvat musiikkiopistoinstituutioonkin. Onko musiikkiopisto luomassa yhdenvertaisempaa yhteiskuntaa toiminnallaan? Vai onko musiikkiopisto instituutiona syrjivä? Keitä musiikkiopistoon hyväksytään oppilaisiksi ja keitä ei? Onko kaikilla taloudelliset mahdollisuudet osallistua musiikkiopiston opetukseen? Onko musiikkiopistoissa joillekin oppilaille fyysisiä esteitä, jotka

konkreettisesti vaikeuttavat musiikkiopistoharrastuksen pariin pääsyä? Millaista ja keiden tekemää musiikkia musiikkiopistossa valitaan soitettavaksi?

1.1 Tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmä

Tässä seminaarityössä haluan ottaa selvää, miten musiikkipedagogi voi tunnistaa intersektionaalisia, risteäviä eroja ja hierarkioita. Lisäksi tutkin ja ehdotan erilaisia toimenpiteitä, joista koostuisi musiikkipedagogin intersektionaalinen työote.

Kun törmäsin ensimmäisen kerran intersektionaalisuuden käsitteeseen omissa pedagogiikkaopinnoissani, tuntui kuin ison palapelin ratkaiseva pala olisi löytynyt. Intersektionaalisuus niputti yhteen monet aiheet, joita olen omien musiikkipedagogiksi tähtäävien opintojeni aikana jo useamman vuoden ajan pohtinut. Tässä tutkielmassa syvennän pedagogista reflektiotani intersektionaalisuuden parissa.

Tutkimukseni tavoitteena on tarjota lukijalle keinoja yhdenvertaisemman pedagogiikan toteuttamiseen ja siihen, miten tunnistaa moniperusteisen syrjinnän altistavat tekijät. Tunnistamisen avulla syrjintää pystytään ennaltaehkäisemään tehokkaammin. Lukijan tavoin lukeudun myös itse tähän pedagogien joukkoon, joten tämä tutkielma on minullekin eräänlainen syrjintää ennaltaehkäisevä yhdenvertaisuuden ohjenuora ja pedagoginen opas.

Olen työskennellyt noin 10 vuotta erilaisissa, valtaosin melko pienissä musiikkiopistoissa tai -kouluissa, ja kirjoittajapositioni tähän työhön on hyvin omakohtainen ja käytännönläheinen. Kiinnostukseni aiheeseen heräsi siitä, miten itse olen opiskelijana kokenut suhteeni opettajiini sekä siitä, miten pedagogiikkaopintojen ja instrumenttiopettajan työn kautta olen tarkastellut sekä opettajieni että omaa pedagogista toimintaani kriittisesti.

Tutkimuksen viitekehys on musiikkipedagogiikassa, feministisessä pedagogiikassa, feministisessä filosofiassa ja teoriassa. Tutkielmani viitekehys musiikkipedagogiikassa on erityisesti Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama ArtsEqual-hankkeen (2015–2021), ryhmänjohtaja professori Marja-Leena Juntusen *Basic Arts Education for All* -ryhmän tutkimustuloksissa. Lisäksi viittaa Rossin (2021), Kontulan (2020), Suorannan (2005), Ojalan (2020), Saresman (2020), Laesin (2018) ja Kivijärven (2020) tutkimuksiin ja kirjoituksiin.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena kirjallisuuskatsauksena. Käytän teoreettisen tiedonkeruun menetelmää, jossa käytän hyödyksi intersektionaalisuuden käsitteeseen liittyviä tutkimuksia ja hankkeita, säädöksiä ja lakeja sekä erilaisia opetus- ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Lisäksi vertailen erilaisia tutkimuksia ja artikkeleja, joissa käsitellään intersektionaalisuuden teemaa pedagogiikassa tai pedagogiikan tutkimuksessa.

Vaikka tämän työn aiheena on intersektionaalinen työote erityisesti musiikkiopistoinstituution kontekstissa, voi sitä soveltaa myös muiden taideaineiden ja koulutusasteiden kontekstiin.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielman luvussa 2 käsittelen intersektionaalisuuden termiä. Valotan termin taustoja ja kerron sen syntyyn vaikuttaneista tapahtumista ja termin kehittäjästä. Koska intersektionaalisuuden käsitteeseen liittyy vahvasti feminismi, esittelen tässä luvussa myös intersektionaalisen feminismin ajatuksia. Pohdin lyhyesti myös intersektionaalisuuteen liittyvää kritiikkiä.

Luvussa 3 erittelen tarkemmin tärkeimmät intersektionaaliset erot musiikkiopiston näkökulmasta ja perustelen niiden ymmärtämisen tärkeyden musiikkipedagogille. Samassa luvussa käsittelen myös yhdenvertaisuutta ja erilaisia syrjinnän muotoja ja niihin johtavia syitä.

Luku 4 käsittelee kaksi intersektionaalista työotetta tukevaa pedagogista suuntausta, kriittisen ja feministisen pedagogiikan. Luvussa 5 pohdin intersektionaalista työotetta yksityiskohtaisemmin ja esittelen käytännön ratkaisuja opetustyöhön. Viimeinen luku, luku 6, vetää yhteen tämän tutkimuksen pohdintoja. Pohdin myös intersektionaalisemman pedagogiikan tulevaisuuden mahdollisuuksia.

2 INTERSEKTIONAALISUUS

Sanana intersektionaalisuus tuli suuren yleisön tietoisuuteen Suomessa, kun sisäministeri Maria Ohisalo kesällä 2020 ilmoitti Twitterissä, että uuden hallituksen tasa-arvo-ohjelman kantavana näkökulmana on nyt eri syrjinnän muodot tunnistava intersektionaalinen feminismi (HS 2020). Ohisalon twiitti synnytti keskustelun tästä vaikeasti ymmärrettävästä ”sanahirviöstä”. Sinällään intersektionaalisuus ei ole kuitenkaan mikään uusi asia yhteiskunnassa. Intersektionaalisuus sanana oikeastaan kiteyttää jo olemassa olevan ilmiön. Sanana se on ollut esillä jo esimerkiksi vuonna 2017 perustetun Feministisen puolueen puolueohjelmissa ja ulostuloissa. (Rossi 2021.)

Intersektionaalinen on lainasana englannista (*intersectional*, Crenshaw 1989), eikä sille ole löytynyt sopivan tiivistä suomenkielistä yhden sanan vastinetta. Leena-Maija Rossin (2021) mukaan on puhuttu toisiaan leikkaavista eroista, eron akseleista, risteävistä eroista ja toisiaan muotoilevista eroista, mutta toistaiseksi intersektionaalisuus-sanaa on päädytty käyttämään myös suomenkielisissä kirjoituksissa.

Intersektionaalisuudessa on kyse siitä, että ihmisten asemaa ja mahdollisuuksia elämässä rajaavat monet hierarkiat samanaikaisesti. Intersektionaalisuus kumpuaa feminismistä ja keskusteluista sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Se ottaa kuitenkin huomioon yksittäisen eron eli sukupuolen lisäksi useita muitakin päällekkäisiä hierarkioita, jotka rajaavat ihmisten asemaa ja mahdollisuuksia. Koska ihmiset ovat yleensä yhtä aikaa montaa asiaa ja lukeutuvat moneen ryhmään, ei valtaa ja hierarkioita ole mielekästä tarkastella pelkästään yksittäisen eron, esimerkiksi sukupuolen, kautta. (Kontula 2020.)

Länsimaisen yhteiskunnan keskeisiä jakoja ovat esimerkiksi ikä, yhteiskuntaluokka, sukupuoli, seksuaalisuus, toimintakyky (vammainen ja vammattomuus) ja kansalaisuus. Nämä erot arvottavat ja merkitsevät yksilöitä tavoilla, jotka määrittelevät heidän toimintamahdollisuuksiaan ja pääsyä erilaisiin resursseihin, heidän velvollisuuksiaan ja varsinkin oikeuksiaan (Kontula 2020).

2.1 Intersektionaalisuuden historia

Intersektionaalisuuden käsite on vahvasti kytköksissä feminismin ja tasa-arvoajattelun historiaan. Intersektionaalisuuden käsitteistöä on alkujaan lähdetty kehittämään nimenomaan feminismin piirissä (Kontula 2020). Nykyinen neljännen aallon intersektionaalinen feminismi on ottanut huomioon sukupuolen lisäksi muitakin vähemmistöihin liittyviä kategorioita, kuten esimerkiksi seksuaalisuuden, ihonvärin ja vammaisuuden sekä niiden risteymiä ja juuri sen vuoksi sitä kutsutaan intersektionaaliseksi feminismiksi (Koskela 2019, 9).

Intersektionaalinen feminismi syntyi Yhdysvalloissa rodullistettujen ja työväenluokkaisten naisten kritiikkinä feministisen liikkeen valkoista keskiluokkaisuutta kohtaan (Kontula 2020, 6). Amerikkalainen feministi–oikeustieteilijä Kimberlé Crenshaw (UN Women, 2021) otti intersektionaalisuuden teoreettisena käsitteenä käyttöön vuonna 1989 työskennellessään oikeusjutun parissa, jossa hänen mielestään oikeusjärjestelmä ei kyennyt tunnistamaan mustiin naisiin kohdistuvaa työpaikkasyrjintää, joka liittyi sekä sukupuoleen että rodullistamiseen. Tällöin Crenshaw käytti naisten kohtaamasta tilanteesta tienristeyksen kielikuvaa: risteyksessä törmäsivät naiseus ja mustuus. (Rossi 2021.)

Kimberlé Crenshaw nimesi ja myöhemmin teoretisoi intersektionaalisuuden käsitteen, joka oli useiden tutkijoiden mielestä käännekohta useille feministisille keskusteluille ennen ja jälkeen vuoden 1989. Intersektionaalisuus-sanan käyttäminen oli tärkeä siirtymä yksittäisen eron kategoriasta monien erojen kategoriaan sekä myöhemmin risteäviin kategorioihin. Ennen kuin intersektionaalisia teorioita käytettiin sosiaalitieteiden piirissä varsinaisesti, tutkijat ja sosiaaliset liikkeet edellisellä vuosisadalla olivat jo tuoneet ilmi käytännön huomioita risteävistä eroista. Näitä huomioita käytettiin hyödyksi tutkimuksessa ja poliittisella kentällä osoituksena sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ongelmista. Yksi varhaisin esimerkki intersektionaalisten erojen esiintuojana oli Sojourner Truth ja hänen ”*Ain’t I a Woman*”-puheensa Ohion Akronissa naisten oikeuksien konventiossa vuonna 1851. Truth oli orjuutettu musta nainen, joka ihmetteli, miksi miehet puhuvat siitä, että naiset pitää auttaa kärryihin ja antaa heille paras paikka, sillä hänelle ei ole koskaan niin tehty. Hän kysyi, eikö myös hän ole nainen (”*And ain’t I a woman?*”). (Grant & Zwier 2014, 5.)

Mustat feministiaktivistit kritisoivat toisen aallon feminismiä siitä, etteivät valkoiset naiset puhuneet kaikkien naisten puolesta. bell hooks kirjoitti 1980-luvulla, että toisen aallon feministit ajattelivat, että kaikki mustat ovat miehiä ja kaikki valkoiset ovat naisia ikään kuin mustia naisia ei olisi edes olemassa. (Grant & Zwier 2014, 6.)

2.2 Intersektionaalisuuden kritiikki

Intersektionaalisuuden käsitteen kritiikki koskee suurella määrällä itse termiä ja intersektionaalisuuden määritelmää. Intersektionaalisuuden käsitettä on kritisoitu sen epämääräisyydestä ja siitä, ketä se koskee. Termi ei ole tarpeeksi tieteellisesti perusteltu tai tieteellisesti ymmärrettävä, jotta se olisi täysin käyttökelpoinen ja selkeä. (Coaston 2019.)

Eräässä Crenshaw'n oikeusjutun puitteissa vuonna 1976 ei suostuttu näkemään mustuuden ja naiseuden yhtäaikaista vaikutusta. Tuolloin tuomari perusteli, ettei mustia naisia voi nähdä erillisenä suojeltavana kategoriana, sillä muuten kaikki muutkin vähemmistöt vaatisivat oikeuden edessä erityiskohtelua. Tämä on edelleen joidenkin kritisoijien perustelu termin käytölle, joka heidän mukaansa vain lisää ihmisten erojen korostusta ja syventää ihmisten välisiä jakoja entisestään. (Coaston 2019.)

Eryteisesti amerikkalaisen oikeistopuolen ääriskenaarioissa eroja ja jakoja voitaisiin käyttää jopa päinvastoin, mitä on alun perin tarkoitettu ja niiden avulla voitaisiin luoda jopa uusi ”kastijärjestelmä”. Tämän oikeistolaisen näkemyksen mukaan ihmiset, jotka kuuluvat vähemmistöihin, voisivat uhriutua ja syyttää kaikkea kokemastaan sorrosta valkoista cis-sukupuolista heteromiestä. (Coaston 2019.)

3 RISTEÄVÄT EROT

Intersektionaalisen näkökulman kautta tarkasteltavat risteävät erot jaottelevat yhteen monia syrjintään johtavia syitä. Kun ihminen joutuu syrjityksi useammasta kuin yhdestä syystä, voidaan puhua myös moniperusteisesta syrjinnästä. Moniperusteinen syrjintä voidaan jakaa kolmeen erilaiseen tyyppiin. (THL 2021.)

Moninkertaiseksi syrjinnäksi kutsutaan tilannetta, jossa henkilö kohtaa syrjintää useammassa kuin yhdessä tilanteessa eri perusteilla. Esimerkiksi vammainen ulkomaalaistaustainen henkilö voi kohdata syrjintää työhaussa vammaisuuden perusteella ja asuntomarkkinoilla alkuperän perusteella. *Kumulatiivisessa* syrjinnässä henkilö kokee syrjintää samassa tilanteessa useammalla perusteella. Esimerkiksi romaninainen voi kohdata syrjintää työhaussa naisena ja romanina. *Risteävässä syrjinnässä* eri syrjintäperusteet risteävät yhdessä ja samassa tilanteessa tuottaen erityisiä syrjinnän muotoja. Esimerkiksi nuoret muslimimiehet voivat kohdata syrjintää, joka on yhtä aikaa uskonnosta, iästä tai sukupuolesta johtuvaa. (THL 2021.)

Välitön syrjintä tarkoittaa, että henkilöä kohdellaan eriarvoisesti verrattuna siihen, miten jotakuta muuta kohdellaan vastaavanlaisessa tilanteessa. Eriarvoinen kohtelu tarkoittaa kohtelua, joka aiheuttaa henkilölle haittaa. (Leppäkorpi 2014, 13.)

Syrjintä voi olla myös rakenteellista. Rakenteellinen syrjintä on syrjintää yhteiskunnan rakenteissa, kuten sopimuksissa, lainsäädännössä ja palveluissa, joka asettaa jonkin ryhmän muita huonompaan asemaan. Rakenteellista syrjintää on usein vaikea tunnistaa. Enemmistöön kuuluvat eivät havaitse syrjiviä rakenteita, koska ne eivät näy heidän jokapäiväisessä elämässään. Syrjinnän kohteeksi joutuvat henkilöt voivat itsekin olla niin tottuneita syrjiviin käytäntöihin, että he eivät nosta epäkohtia esille tai ovat yksinkertaisesti käyttämättä kyseisiä palveluita. (Leppäkorpi 2014, 26.)

Musiikkiopiston näkökulmasta intersektionaaliset erot ja jaot näkyvät esimerkiksi siinä, kuka pääsee opiskelemaan musiikkiopistoon, ketkä siellä opettavat sekä miten opetus käytännössä järjestetään. Onko erityistä oppimisen tukea tarvitseville paikkaa musiikkioppilaitosjärjestelmässä? Miksi maahanmuuttajaperheet eivät koe musiikkiopistojen palveluita omikseen? Voisiko aikuisoppijoita olla musiikkiopistoissa huomattavasti enemmän, vaikka heistä ei tulisikaan huippumuusikoita? (Laes, Westerlund, Väkevä, Juntunen 2018b, 16.)

Ikä

Musiikkiopistoa markkinoidaan lähinnä lapsille ja nuorille, vaikka muuttuvassa yhteiskunnassa ja elinikäisen oppimisen näkökulmasta musiikkiopistoihin tulisi toivottaa avoimemmin tervetulleeksi myös myöhäisiän musiikinopiskelijat. Suomen väestö ikääntyy nopeasti, jolloin kestävyysvajeesta johtuen myös julkisilla varoilla ylläpidettyjen kulttuuri- ja koulutuspalveluiden, kuten taiteen perusopetusta tarjoavien musiikkioppilaitosten, olemassaolo voi olla uhattuna (Laes ym. 2018b, 2). Myöhäisiän oppijoita varten musiikkiopistoon voisi perustaa oman opintolinjansa, joka ottaisi huomioon karttuneet elämäntaidot ja oppimistarpeet. Ikääntyneitä tai myöhäisiän oppijoita ei kuitenkaan tulisi kategorisoida omaksi viiteryhmäkseen vaan integroida osaksi muuta musiikkiopistoa.

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa mainittu kestävän tulevaisuuden tavoite edellyttää uudenlaista yhteiskunnallista refleksiivisyyttä (Laes ym. 2018b, 2). Tuulikki Laes (2013, 316) ehdottaa viisi eri lähtökohtaa myöhäisiän musiikkikasvatukselle: (1) musiikillista toimijuutta tulee tukea kaikissa elämänvaiheissa elinikäisen oppimisen mukaisesti, (2) ikääntyneitä tasapäistävästä tai marginalisoivasta diskurssista tulee luopua, (3) myöhemmällä iällä tapahtuvan oppimisen mahdollisuuksia ei tule vähätellä, (4) myöhäisikäisille tulisi tarjota omaehtoisia välineitä musiikkiharrastuksen aloittamiseen ja ylläpitämiseen ja (5) myöhäisiän musiikkikasvatustoimintaa tulee rakentaa dialogisuuden ja ikääntymisen ymmärtämisen kautta.

Sukupuoli

Taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman arvoperustaan kuuluu, että opetuksessa edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja kunnioitetaan sukupuolen moninaisuutta (Opetushallitus 2017, 10). Tieto sukupuolen moninaisuudesta eli siitä, ettei sukupuoli ole binäärisen kaksijakoinen, on nykypäivänä lisääntynyt (Koskela 2019, 99).

Jokaisella tulee olla oikeus itse määrittellä, millainen tyttö tai nainen, poika tai mies hän on, vai kokeeko hän olevansa muunsukupuolinen eli jotain naiseuden ja mieheyden ulkopuolella tai sukupuolten välissä. Kokemus omasta sukupuolesta voi myös muuttua ja vaihdella eri elämänvaiheissa. (Jääskeläinen, Hautakorpi, Onwen-Huma,

Niittymäki, Pirttijärvi, Lempinen & Kajander 2015, 13.) Ammattitaitoinen ja tahdikas pedagogi on sukupuolisensitiivinen erityisesti nuoren oppilaan kohdalla. Tytöttely ja pojittelu soittotunnilla voi olla joillekin ahdistavaa ja sellaisesta tulisi luopua kokonaan. Jos sukupuoleen liittyvät asiat tulevat soittotunnilla puheeksi, olisi opettajan tarpeen olla avoin keskustelulle ja kuunteleva. Jos sukupuolen moninaisuus on aiheena opettajalle vieras, on erityisen tärkeää olla sanoissaan huolellinen. Lapsen tai nuoren tehtävä ei ole valistaa pedagogia sukupuolen moninaisuudesta tai joutua kiusallisten kysymysten kohteeksi. Sen sijaan sukupuolittietoinen opettaja osaa tukea oppilasta oman sukupuolen itsemäärittelyssä tämän prosessin eri vaiheissa. Kun oppilas ilmaisee sukupuoltaan epätyypillisesti, on tärkeää, että hänen kokemustaan arvostetaan, tuetaan ja mahdolliseen kiusaamiseen puututaan. (Jääskeläinen ym. 2015, 13.)

Ylen artikkelissa (2021) kerrotaan, että luokanopettajankoulutuksessa käydään sukupuolen moninaisuutta koskevia asioita läpi, mutta haastateltujen mukaan koulumaailma on käytännössä edelleen hyvin sukupuolijakautunut. Muutos on siis hidasta, mutta onko musiikkiopistossakaan varaa odottaa siihen asti, että opettajien sukupolvenvaihdos toteutuu ja töihin pääsee uusi ja koulutetumpi pedagogijoukko?

Musiikkiopistoissa tulisi toteuttaa erilaisia koulutuksia sukupuolen moninaisuuteen liittyen. Koulutuksissa olisi tärkeää valita kouluttaja, jolla on tietoa ja kokemusta aiheen parista kentältä. Sukupuolen moninaisuus voi olla varsinkin vanhemmalle opettajasukupolvelle vaikea aihe ja voi nostaa pintaan esimerkiksi turhautumisen tunteita. Koulutuksissa tulee olla keskusteleva sävy ja käytännön esimerkkejä neutraaleista puhetoivoista sukupuolittuneiden tapojen tilalle.

Toinen merkittävä musiikkiopiston arkeen vaikuttava sukupuolittunut ja sukupuolia koskeva aihe koskee soitinvalintoja. Susan Hallam, Lynne Rogers ja Andrea Creech (2008) tutkivat Englannissa lasten instrumenttivalintoja keräämällä tietoja 5–19-vuotiailta soittajilta. Vahvimmin sukupuolittuneita soittimia olivat:

Harppu 90 % tyttöjä

Huilu 89 % tyttöjä

oboe 78% tyttöjä

tuuba 77% poikia

Sähkökitara 81 % poikia

Bassokitara 81 % poikia

Artikkelissaan (2008, 2) Hallam ja muut tuovat esiin, että myös vanhemmat ovat omaksuneet sukupuolittuneet stereotyypit instrumenteista. He valitsisivat edellä olevan listan painotuksen kaltaisesti soittimet lapsilleen sukupuolen mukaan. Oppilaan sukupuoli vaikuttaa helposti siihen, miten häntä kasvatetaan ja millaisia kuvia ja malleja sukupuolesta hänelle tarjotaan. Opettajien tulee tiedostaa stereotyyppiset sukupuolikäsitykset, jotka ilmenevät asenteissa, käyttäytymisessä sekä siinä, miten oppilas kohdataan yksilönä. (Jääskeläinen ym. 2015, 18.) Sukupuolittuneisuuden lieventäminen on välttämätöntä jo esiopetuksessa ja peruskoulussa, koska lasten asenteet sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja tasa-arvoon vakiintuvat pitkälti esi- ja peruskouluiässä (Jääskeläinen ym. 2015, 12).

Mistä sukupuolittuneet instrumenttivalinnat voivat johtua? Hallamin ja muiden (2008, 8) mukaan syyt ovat sosiaaliset, yksilölliset ja instrumenttikohtaiset. Sosiaalisesti päätöksiin vaikuttavat roolimallit ja stereotyyppiset kuvitelmat kullekin sukupuolelle sopivista soittimista. Yksilön kannalta soittoharrastuksen aloitusikä voi vaikuttaa instrumenttivalintaan. Lapset kiinnostuvat eri ikäisinä eri tyyppisistä äänistä ja musiikkigenreistä. Tutkimuksen mukaan pojat soittavat soitinta, jonka äänen tuottamiseen vaaditaan enemmän fyysistä ponnistelua. Tytöille valikoituu useimmiten soitin, jota pitää harjoitella enemmän. Instrumentti saatetaan myös valita yksinkertaisesti sillä perusteella, mitä soittimia musiikkiopistossa on saatavilla ja valittavana, paljonko soitin maksaa tai mitä kuljetukseen liittyviä asioita täytyy huomioida. Myös sillä voi olla vaikutusta, kuka soitinta esittelee esimerkiksi soitinkokeilutilaisuudessa, nainen vai mies.

Musiikkiopistoissa järjestetään yleensä keväisin soitinesittelyjä muun muassa päiväkotij- ja koululaisryhmille markkinointimielessä. Usein konserteissa esiintyvät soitinesittelijöinä kyseisten musiikkiopistojen omat oppilaat. Näitä tilaisuuksia suunniteltaessa olisi tärkeää miettiä, kuka tai ketkä soitinta konsertissa esittelevät. Jos olisi mahdollista, ehkä esittelyjen ei tarvitsisi keskittyä yksilösuorituksiin vaan soitinta voisi olla esittelemässä kaksi tai kolmekin saman instrumentin osaajaa? Nykyään myös sosiaalinen media on paljon musiikkiopistojen markkinoinnin välineenä, jolloin oppilaiden diversiteetti on vielä helpompi tuoda esille, kun esiintyminen ei ole paikka- tai tilasidonnainen.

Ableismi on vammaisiin henkilöihin kohdistuvaa syrjintää suosimalla ei-vammaisia henkilöitä, jolloin mekanismina toimii etäännyttäminen (Kivijärvi 2021). Yhteiskunnassamme on melko paljon ableistisia piirteitä, jotka ovat vammattomille niin itsestään selviä, ettei niitä jokapäiväisessä elämässä huomaa. Myös harrastamista musiikkiopistossa tuntuu leimaavan *oletus* vammattomuudesta, mikä etäännyttää vammaiset ihmiset harrastuksen piiristä. Kuitenkin opintojen kohtuullisella mukauttamisella myös vammaiset ihmiset pystyisivät osallistumaan opetukseen, jolloin musiikkiopistosta tulisi useammalle ihmisryhmälle saavutettavampi.

Kohtuulliset mukauttamiset ovat eri asia kuin esteettömyystoimenpiteet, jotka ovat ennakoivia, järjestelmään liittyviä ja erillisiin säädöksiin perustuvia. Esimerkiksi pysyvän pyörätuoliluiskan rakentaminen ja pysyvän induktiosilmukan asentaminen tilaan ovat esteettömyysratkaisuja. Kohtuulliset mukautukset täydentävät esteettömyystoimenpiteitä: jos henkilö ei pääse yhdenvertaiseen asemaan pysyvien esteettömyystoimenpiteiden avulla, yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi tarvitaan yksilöllisiä mukautuksia. Esimerkiksi opetuksen siirtäminen tarvittaessa esteellisestä esteettömään tilaan on kohtuullinen mukautus. Kohtuullisia mukautuksia on toteutettava opetuksen järjestäjän kaikessa toiminnassa eli opetuksen ohella myös esimerkiksi valintakoetilanteessa. (Kivijärvi & Rautiainen 2020, 2.)

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014, 15 §) kolmannessa luvussa ”Kohtuulliset mukautukset vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi” sanotaan, että viranomaisen ja koulutuksen järjestäjän on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta ja yleisesti tarjolla olevia palveluita. Mukautukset ovat tapauskohtaisia ja tilannesidonnaisia, tiettyä henkilöä varten tehtäviä muutoksia ja käytänteitä ja ne koskevat sekä julkisia ja yksityisiä toimijoita (Kivijärvi 2021).

Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki. Lain noudattamista valvovat yhdenvertaisuusvaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä työsuojeluviranomaiset. (Kivijärvi 2021.)

Kuinka moni vanhempi mahtaa tietää mahdollisuudesta yksilöllistä lapsensa musiikkiopintojen oppimäärää vastaamaan oppilaan opiskelu- ja oppimisedellytyksiä, kuten taiteen perusopetuksen opetussuunnitelmassa sanotaan? (Opetushallitus 2017, 16.) Rohkenisivatko vanhemmat vaatia yksilöllistettyä ja mukautettua opetusta enemmän, jos asiasta oltaisiin musiikkiopiston puolelta avoimempia? Voisiko esimerkiksi erilaisilla representaatioilla musiikkiopistojen mainoskuvastoissa vaikuttaa siihen, millaisen mielikuvan vanhemmat saavat musiikkiopisto-opinnoista? Toisaalta pelätäänkö musiikkiopistoissa sitä, että mukautukset olisivat liian kalliita tai resursseja vieviä toteuttaa?

Yhteiskuntaluokka

Suomen perustuslaissa sanotaan (731/1999, 16§), että jokaisella on oikeus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varallisuudesta riippumatta. Koulutuksen järjestäjän velvollisuus on edistää yhdenvertaisuuden toteutumista tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 6§) sekä arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan yhdenvertaisuussuunnitelman avulla ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi (Juntunen & Kivijärvi 2019, 4).

Musiikkiopistojen lukukausimaksut ovat hyvin korkeita, joten käytännössä musiikkiopisto-opinnot eivät ole kaikkien saatavilla. Vaikka oppilas pystyisikin maksamaan lukukausimaksut, tulee hänen hankkia usein myös oma soitin. Aluksi soittimen voi tosin saada vuokrattua opistolta, mutta harrastuksen edetessä oppilasta voidaan edellyttää hankkimaan oma instrumentti.

Opinnot ovat myös hyvin sitovia, sillä ne saattavat rakentuvat niin, että oppilas voi joutua käymään kolmenakin eri päivänä viikossa soittotunnilla, teoritunnilla ja yhteismusisointiharjoituksissa. Nuorten oppilaiden kohdalla tämä sitouttaa myös vanhemman, huoltajan tai muun läheisen esimerkiksi kyyditsemään tai saattamaan oppilaan harrastukseen ja järjestämään tätä varten vapaa-aikaa.

Joissain musiikkiopistoissa on käytössä myös vapaaoppilaspaikkajärjestelmä. Se on kehitetty pyrkimyksenä edistää taiteen perusopetuksen taloudellista saavutettavuutta. Musiikkiopiston oppilaaksi hyväksymisen jälkeen vapaaoppilaspaikkaa voi hakea esimerkiksi sosiaalisin perustein. (Laes, Juntunen, Heimonen, Kamensky, Kivijärvi, Nieminen, Tuovinen, Turpeinen, Elmgren 2018a, 4.)

Vapaaoppilaspaikkojen ja sisaralennusten lisäksi tarvitaan muita keinoja tehdä opetukseen osallistuminen taloudellisesti mahdolliseksi niille, jotka jäävät suurelta osin taiteen perusopetuksen ulkopuolelle (Laes ym. 2018a). Vismanen, Räsänen ja Sariola (2016, 10) esittävät yhdeksi saavutettavuuden edistämisen keinoksi systemaattista maksusitoumusjärjestelmää tai palveluohjausjärjestelmää, joka kehitettäisiin yhdessä sosiaalitoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

4 INTERSEKTIONAALISTA TYÖOTETTA TUKEVAT PEDAGOGIIKAT

Tässä luvussa esittelen kaksi pedagogista suuntausta, jotka ovat tärkeitä intersektionaalisen työtteen näkökulmasta. Näissä pedagogiikoissa korostetaan erityisesti oppilaan omaa osallisuutta, vaikuttavuutta ja aktiivista toimijuutta, jotka ovat nykyisen taiteen perusopetuksen opetussuunnitelman oppilaslähtöisen pedagogiikan pääohjenuoria (Opetushallitus 2017, 11).

Kriittisen pedagogiikan ydinkäsitteet ovat politiikka, kulttuuri ja talous. Poliittikka viittaa laajasti kulttuuriseen, sosiaaliseen ja yhteisölliseen toimintaan, jossa rakennetaan identiteettejä, ylläpidetään elämäntapoja ja uusinnetaan sekä luodaan merkityksiä. Usein puhutaankin kulttuurin politiikasta, millä tarkoitetaan sitä, että koulussa ja muissa julkisissa tiloissa tuotetaan tiettyjä arvoja, elämänmuotoja ja todellisuuskäsityksiä. Talouspolitiikkaan kriittisen pedagogiikan mukaan taas tarvitaan uutta etiikkaa, jossa liikevoiton maksimointi muutettaisiin talouspolitiikaksi, joka tähtää yhteiseen hyvään. (Aittola & Suoranta 2001, 12.)

Feministisen pedagogiikan ytimessä on aina ollut kysymys siitä, miten opetus olettaa kohteensa. Se sai alkunsa valtavirtapedagogiikan universalismin kritiikistä, sillä opetuksessa ja sitä käsittelevissä keskusteluissa ei oltu huomioitu sukupuolittuneiden rakenteiden ja kulttuuristen normien tuottamaa eriarvoisuutta (Laukkanen, Miettinen, Elonheimo, Ojala & Saresma 2018, 20). Feministisen pedagogiikan keskeinen piirre on rohkaista oppijaa ajattelemaan itse ja kriittisesti, sekä tuottaa tietoa yhdessä opettajan ja toisten oppijoiden kanssa. (Laukkanen, Miettinen, Elonheimo, Ojala & Saresma 2018, 16.)

4.1 Kriittinen pedagogiikka ja radikaali kasvatus

Keskeistä kriittisen pedagogiikan teoriassa on tiedon ja vallan alati läsnä oleva suhde. Tieto on sosiaalisesti konstruoitu, aina jonkun tietoa ja jostain näkökulmasta tuotettua, sosiaalisesti ylläpidettyä. Kriittinen pedagogiikka ei tutki vain formaalia koulutusta, vaan kaikkia julkisuuden tiloja, joissa ihmiset kokoontuvat rakentamaan sosiaalista

todellisuutta. Myös keskeinen idea on kulttuurisista kamppailuista valtakulttuurin ja alakulttuureiden välillä. (Aittola & Suoranta 2001, 13.) Päämääränä on taloudellisesti, maantieteellisesti, sukupuolisesti, etnisesti, uskonnollisesti ja koulutuksellisesti yhdenvertainen maailma (Suoranta 2005, 20).

”Progressivismissa [ja kriittisessä pedagogiikassa] on kysymys oppimisesta ajattelemaan ja toimimaan uusilla tavoilla, jättämään ne mytologioiden turvalliset satamat, joiden varassa olemme tottuneet elämään, sekä kirjoittamaan ja muotoilemaan uudelleen mytologiat ja kertomukset, jotka avaavat demokraattisia mahdollisuuksia itsen ja kulttuurin kehittymiselle. Tämä tarkoittaa myös sitä, että progressivismin [ja kriittisen pedagogiikan] tulee olla liikkuvia kohteita, aina itsekriittisiä ja muotoutumassa uudelleen kulttuurin ajankohtaisuuksien virrassa.” (Carlson 2012, 3.)

Juha Suoranta (2005, 10) käyttää kriittisen pedagogiikan sijaan ilmaisua radikaali kasvatus. Radikaali kasvattaja kysyy esimerkiksi: Kuka yhteiskunnassa kasvattaa ja ketä? Kenellä on valta kasvattaa, kenellä kasvatuksen vastuu? Millaisia poliittisia viestejä kasvatukseen sisältyy? Kuka määrää kasvatuksen sisällöt koulussa?

Suorannan (2005, 20) mukaan radikaali kasvatus on osallistavaa oppimista (*participatory learning*). Se tapahtuu paitsi kouluissa ja aikuiskasvatuksen parissa myös kodeissa, kaveripiireissä ja julkisuuden areenoilla. Osallistaminen tarkoittaa ihmisten rohkaisemista tutkimaan ja pohtimaan elämänsä edellytyksiä sekä parantamaan elinolojaan. Osallistavassa oppimisessä ihmisiä pidetään yhteistoiminnan täysivaltaisina jäseninä. Jakamisen (*sharing*) ja yhteistyön (*collaboration*) ideat musiikkiopistossa voisivat toteutua soittotunnilla esimerkiksi niin, että opettaja ja oppilas ehdottavat vuorotellen, mitä kappaleita oppilas soittaa. Oppilas saattaa pyytää opettajaa vaikkapa transkriboimaan lempivideopelinsä tunnusmusiikin Youtubesta, kun taas opettaja tutustuttaa oppilaan suomalaisiin kansanlauluihin.

Radikaalin kasvatuksen käsite emansipaatio on lainattu suoraan Karl Marxin markkinatalouskriittisestä käsitteistöstä, jolloin sillä tarkoitetaan vapautumista niin luokkasuhteista, sukupuolten välisistä suhteista kuin muistakin kahlitsevista yhteiskunnallisista suhteista. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta käsin on tärkeää korostaa yhteistoimintaa, tiedostaa olemassa oleva tilanne ja arvostella kapitalismin vallitsevaa ajattelua välineellisestä järjestä, jonka mukaan kaikki (ihmiset, kulttuuri, työ, tavara)

voidaan mitata rahassa. (Suoranta 2005, 32.) Yksi emansipaation tarkoitus onkin tehdä näkyväksi ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisten instituutioiden väliset valtasuhteet. Pyrkimällä ymmärtämään näitä taloudellisia, yhteiskunnallisia ja sosiaalisia suhteita, voidaan myös edistää pyrkimystä vapautumaan niiden pakottavuudesta ja muuttamaan niitä. (Suoranta 2005, 58.)

Radikaali kasvatus ei muodosta yhtenäistä teoreettista kehystä eikä ohjeista tiettyihin tutkimus- tai opetusmenetelmiin. Yhteistä teoreetikoille on kriittisen punninnan ja toiminnan tavoite eli rohkaiseminen persoonalliseen ja sosiaaliseen valtautumiseen, sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden kritiikki sekä uusien sosiaalisten käytäntöjen luominen. (Suoranta 2005, 233.) Radikaali kasvattaja pystyy “radikaaliin hämmästelyyn” (Antonio Gramsci) ja ihmisten herättelyyn. Hänen tehtävänsä on luoda tietoa ja ymmärrystä yhdessä muiden kanssa ja suhteuttaa se kriittisesti sekä itseensä että ympäröivään maailmaan. (Suoranta 2005, 224.)

4.2 Feministinen pedagogiikka

Feministisen pedagogiikan juuret ovat yhdessä kriittisen pedagogiikan muodossa, brasilialaisen Paulo Freiren sorrettujen pedagogiikassa (*Pedagogia do oprimido 1968; Sorrettujen pedagogiikka 2005*), jossa tavoitellaan sosiaalisesti oikeudenmukaisempaa pedagogiikkaa. Tämän lisäksi feministisessä pedagogiikassa on oma erityinen intressinsä tarkastella varsinkin sukupuolen, mutta nykyisin enenevässä määrin intersektionaalisten erojen problematiikkaa opetuksessa. (Ojala 2018, 15.)

Feministiselle pedagogiikalle tärkeitä ovat kysymykset tiedon poliittisuudesta sekä näkemykset koulutuksen hierarkioita tuottavista käytännöistä. Siinä lähestytään opetusta ja koulutusta valtaan nivoutuvana ja tietyllä tavalla tietäviä toimijoita tuottavana toimintana. (Ojala 2018, 14.)

Yhdysvaltalaisen feministipedagogi bell hooksin (syntymänimeltään Gloria Watkins) kehittämä vapauttavan kasvatuksen teoria (*Teaching to transgress. Education as the practice of freedom 1994, Vapauttava kasvatus 2007*) 1980-luvun lopulla yhdisti Freiren ajatuksia vapauttamisesta postkoloniaalisen feminismin ajatuksiin sukupuolittamisesta ja rodullistamisesta. hooks – joka halusi nimenä kirjoitettavan aina pienillä alkukirjaimilla, jotta huomio kiinnittyisi hänen teoksiinsa eikä hänen nimeensä –

pyrki pedagogiikallaan puuttumaan monikulttuuristen koulujen valtaongelmiin Yhdysvalloissa sekä tuottamaan ongelmalähtöistä ja dialogista opettamisen tapaa. Yhdessä tietämään pyrkivä opettaminen purkaa opettajan ja oppijan välistä valta-asemaa ja tilannetta, jossa vain opettajalla on tietoa ja oppijan on tehtävä vastaanottaa, säilöä ja toistaa tallennettua. (Ojala 2018, 15–16.)

Intersektionaalisen ajattelun, transtutkimuksen ja affektiteorioiden (kehollisuuden ja tunteiden merkitystä korostavat teoriat) vahvistuessa 2010-luvulla myös feministisen pedagogiikan keskustelu on teroittanut sellaisia opetuksen käytäntöjä, jotka pyrkivät olettamaan kohteestaan mahdollisimman vähän (Ojala 2018, 20).

5. INTERSEKTIONAALINEN TYÖOTE

On tärkeää hyväksyä, että ihmisten välillä on hierarkioita ja eroja, jolloin ne voi myös tunnistaa. Erojen ja valta-asetelmien tunnistaminen on intersektionaalisuuden lähtökohta. Kaikki hierarkkiset erot eivät kuitenkaan ole näkyviä, eikä esimerkiksi pelkän ulkonäön tai nimen perusteella voi päätellä ihmiseen kohdistuvia hierarkioita. (Saresma 2018, 32.) Tämän vuoksi musiikkipedagogin kultaisena sääntö tulisi ollakin, että hän olettaisi oppilaastaan ennalta mahdollisimman vähän. Olettaminen ja lokeroimisen tarve on inhimillistä, mutta jotta opettaja osaisi olla toimimatta automaattisesti oletustensa mukaan, on omat oletukset tärkeä tiedostaa ja punnita kriittisesti. Yksittäiset eroavaisuudet eivät saa leimata oppilasta jonkun ryhmän edustajaksi, vaan hän on yksilö ja persoona kyseisessä ryhmässä.

Intersektionaaliseen työotteeseen tutustuminen, hierarkioiden ja erojen tunnustaminen sekä kaiken oppien toteuttaminen käytännössä ei voi langeta musiikkipedagogin harteille yksilötasolla. Kuten Aho ja Huuromon (2020) kirjoittavat, yhdenvertaisuuden edistäminen ja aktiivinen syrjinnän torjuminen edellyttävät entistä innovatiivisempia lähestymistapoja, jotka tunnistavat moniperusteisen syrjinnän kirjavat ilmenemismuodot. He jatkavat, että tarvitaan normikriittisyyttä ja rohkeutta arvioida uudelleen opetustilanteissa toistuvuutensa takia luonnollisilta näyttäviä, valtasuhteiden kyllästämiä käytäntöjä. Moniäänisellä arvokeskustelulla voidaan tuottaa työyhteisöihin uusia tapoja ymmärtää arjen käytäntöjen merkityksiä.

Musiikkiopiston instituutiona pitäisi ottaa suurempi rooli yhdenvertaisemman musiikkiopiston ja intersektionaalisempien opetustapojen kehittäjänä. Opetushallitus on rahoittanut ammatillisille opettajille ja ohjaajille suunnatun *Luulot pois!* -täydennyskoulutuksen, jossa on mahdollista saada välineitä intersektionaaliseen työotteeseen. Koulutusprosessi antaa opettajille työvälineitä rasismiin puuttumiseen ja antirasistiseen työhön. (Kaukinen 2019.) Juuri tällaista koulutusta tarvittaisiin myös musiikkiopistoinstituutioon.

Musiikkiopistojen tulisi järjestää tai vaatia kaupunkia tai muuta korkeampaa tahoja järjestämään henkilökunnalleen koulutusta vuosittain tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusaiheista. Koulutukset voisivat sisältää keskusteluja yhdenvertaisuuden periaatteista, yhdenvertaisuuden senhetkisestä tilasta kyseisessä musiikkiopistossa ja

konkreettisia keinoja siitä, miten yhdenvertaisuus voisi toteutua paremmin. Opettajien välillä musiikkiopistojen sisällä vallitsee usein jako päätoimisiin viranhaltijoihin ja sivutoimisiin tuntiopettajiin. Yleisesti koulutuspäivät on suunnattu vain päätoimisille opettajille. Yhdenvertaisuusteemoja käsittelevään koulutukseen pitäisi kuitenkin kohdistaa tarpeeksi paljon resursseja, jotta se voidaan järjestää kaikille musiikkiopistossa työskenteleville opettajille.

Musiikkiopiston johdon tulisi teettää opettajilleen itsearviointikyselyjä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisesta opetuksesta ja työympäristössä. Palautetta tulisi kerätä myös vanhemmilta ja oppilailta kotiin suunnatuilla kyselyillä. Tasa-arvo – ja yhdenvertaisuussuunnitelmat pitäisi olla musiikkiopistojen verkkosivuilla julkisesti esillä ja helposti löydettävissä. Tällä tavoin avoin ja kehityshaluinen musiikkiopisto voisi olla sekä houkutteleva oppilaitos opetukseen hakeutuville oppilaille ja heidän huoltajilleen, että mahdollisesti avoimiin työpaikkoihin hakeville opettajille.

5.1 Yhdenvertaisuus ja syrjinnän ehkäiseminen

Ihmisten lähtökohdat ja mahdollisuudet yhteiskunnassa ovat erilaisia. Kaikkien samanlainen kohtelu ei aina riitä takaamaan yhdenvertaisuuden toteutumista. Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen edellyttää, että syrjintään perustuvaa eriarvoisuutta pyritään aktiivisesti poistamaan esimerkiksi erilaisilla edistämistoimenpiteillä, mukaan lukien positiivisella erityiskohtelulla. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022.)

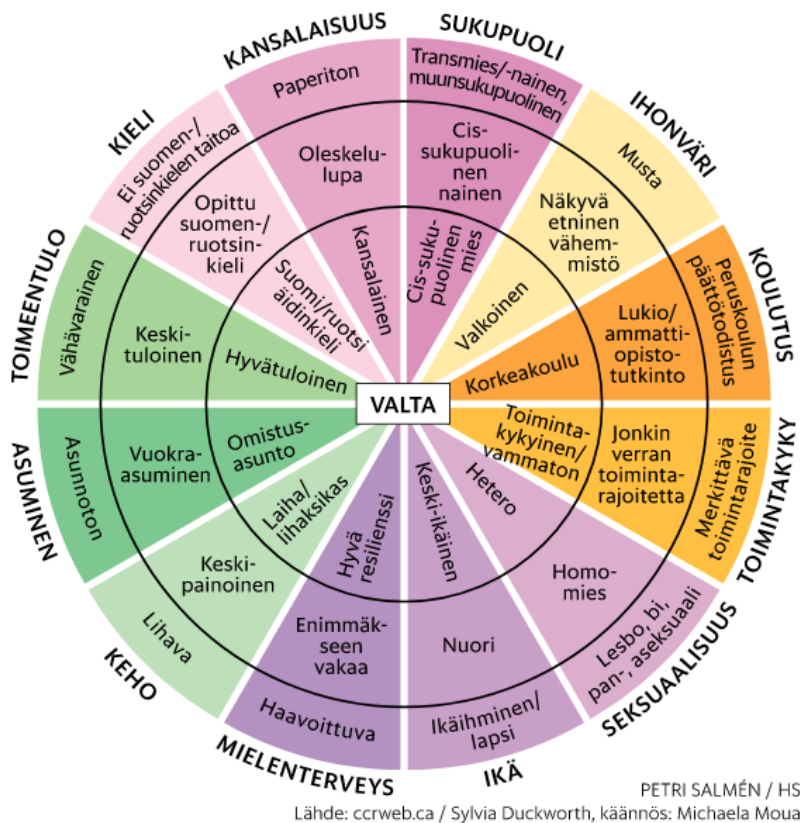
Suomen yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014, §6) sanotaan, että koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Syrjintä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella on kielletty. Yleisesti yhdenvertaisuuden toteuttamisessa Suomessa valvovat yhdenvertaisuusvaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä työsuojeluviranomaiset. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.) Mikäli suunnitteluun velvoitettu toimija ei tee yhdenvertaisuussuunnitelmaa,

yhdenvertaisuusvaltuutettu voi viedä asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Lautakunta voi velvoittaa toimijan tekemään suunnitelman ja tarvittaessa asettaa määräyksen tehosteeksi uhkasakon. (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2022.)

Tuulikki Laes, Heidi Westerlund, Lauri Väkevä ja Marja-Leena Juntunen (2018b, 15) huomauttavat *Musiikki*-lehden artikkelissaan, että yhdenvertaisuuden toteutuminen musiikkiopistossa aitona mahdollisuuksien tasa-arvona edellyttää systeemiltä rakenteellista vastuuta ja aktiivisia interventioita esimerkiksi kestävyysvajeen eli väestön ikääntymisen ja lisääntyvän diversiteetin lieveilmiöiden ratkaisemiseksi yhteiskunnassa.

5.2. Etuoikeudet ja turvallisempi tila

Aho ja Huumonen (2020) antavat blogikirjoituksessaan aiheellisia vinkkejä intersektionaalisen pedagogiikan toteuttamiseen käytännössä. Vaikka he työskentelevät liikunta-alalla, nämä vinkit ovat yleispäteviä myös musiikkipedagogeille niin yksilö- kuin ryhmätyöskentelyyn.

Kuva 1. Etuoikeuskehä (HS 2021)

Ensimmäiseksi he ehdottavat opettajaa miettimään omia etuoikeuksiaan. Millaisia etuoikeutettuja asemia opettajalla on? Millaisia etuoikeuksia opettajarooli antaa? Miten etuoikeudet vaikuttavat osallistujia koskeviin ennakkoasenteisiin? Etuoikeuksia voi miettiä etuoikeuskehän (Kuva 1) avulla. Mitä keskenmälle etuoikeuskehää itsensä voi sijoittaa, sitä enemmän valtaa ja etuoikeuksia opettajalla on.

Toiseksi aiheeksi Aho ja Huuromonen (2020) nostavat vallankäytön opetustilanteessa. Miten opettaja käyttää valtaa opettaessaan? Mitä hän vaatii ja miksi? Keneltä vaaditaan ja ketä kiitetään? Luoko opettaja hierarkioita esimerkiksi hyvän ja huonon välille vai pyrkikö hän poistamaan vastakkainasetteluja? Antaako opettaja osallistujille valtaa? Tämä voi tarkoittaa käytännössä sitä, antaako opettaja oppilailleen tai oppilaalleen tunnilla puheenvuoroa, kuunteleeko opettaja oppilaan tai oppilaiden ehdotuksia tai palautetta ja miten hän niihin reagoi.

Kolmanneksi Aho ja Huuromonen (2020) nostavat kysymykset syrjinnästä. Millaisia sukupuoleen, ulkonäköön, kyvykkyyteen tai muihin henkilön ominaisuuksiin liittyviä syrjintätilanteita oppiaineen opetuksessa voi ilmetä? Miten opettaja tunnistaa syrjinnän? Miten syrjintään voi puuttua ja miten voi opettaa irtautumaan siitä?

Turvallisempi tila

Turvallisemman tilan periaatteilla ja toimintatavoilla pyritään luomaan tila, jossa kaikki pyrkivät omalla toiminnallaan rakentamaan kaikille osallistujille yhdenvertaista, kunnioittavaa ja avointa ilmapiiriä ja keskustelua. Voisiko turvallisemman tilan periaatteet ottaa käytäntöön musiikkiopistoissa? Ruokakauppojakin on julistettu kiusaamisvapaaksi vyöhykkeiksi (Kesko 2021), joten miksei musiikkiopistojen opetussuunnitelmiin voisi sisällyttää turvallisemman tilan periaatteita? Periaatteet voisivat näkyä esimerkiksi julisteina oppilaitoksen seinillä.

Suomen YK-liitto (2022) listaa turvallisemman tilan periaatteet seuraavanlaisiksi: Kunnioita toisen henkilökohtaista fyysistä ja psyykkistä tilaa. Kunnioita itsemääräämisoikeutta. Älä koske toista kysymättä lupaa. Muista, ettet voi tietää toisen rajoja kysymättä niitä. Pyydä tilaa myös itsellesi tarvittaessa.

Älä pilkkaa, ivaa, halvenna, sysää syrjään tai nolaa ketään puheillasi, käytökselläsi tai teoillasi. Pitäydy ulkonäön arvostelusta, juoruilusta ja stereotyyppien ylläpitämisestä.

Älä tee oletuksia ulkonäköön tai toimintaan perustuen. Älä tee oletuksia kenenkään seksuaalisuudesta, sukupuolesta, kansallisuudesta, etnisyydestä, uskonnosta, arvoista, sosioekonomisesta taustasta, terveydestä tai toimintakyvystä.

Anna tilaa. Pyri huolehtimaan siitä, että kaikilla on mahdollisuus osallistua keskusteluun. Älä jyrää muiden mielipiteitä ja anna puheenvuoro. Kunnioita myös toisten yksityisyyttä ja käsittele arkoja aiheita kunnioittavasti.

Kuuntele ja opi. Ota vastaan uudet aiheet, henkilöt ja näkökulmat ennakkoluulottomasti. Suhtaudu jokaiseen vastaantulevaan asiaan ja tilanteeseen mahdollisuutena oppia uutta ja kehittyä.

Pyydä anteeksi, jos olet loukannut tahallisesti tai tahattomasti muita.

6 PEHMEÄMPÄÄ PEDAGOGIIKKA

Kielen kautta sekä nimetään kokemus että toimitaan tuosta kokemuksesta tehdyn tulkinnan mukaan. Vasta kun voimme nimetä kokemuksemme, voimme alkaa muuntaa noiden kokemusten merkitystä tutkimalla kriittisesti niiden taustaoletuksia. (Giroux & McLaren 2001, 86.) Tämän vuoksi intersektionaalisten erojen tunnistaminen on intersektionaalisen työotteen avainasemassa. Samanaikaisesti intersektionaalinen pedagogiikka kannustaa oppilaiden risteävien erojen radikaaliin myöntämiseen eli tunnustamiseen. Tärkeässä roolissa on pedagogin itsereflektiivisen asenteen omaksuminen arkeen. (Aho & Huuromonen, 2020.)

Opetuksen yhdenvertaisuutta voidaan lisätä vain tunnistamalla syrjintä. Intersektionaalisen työotteen avulla pedagogi saa keinoja huomata herkemmin epäkohdat, joita syrjintä tuottaa. Intersektionaalisuudesta hyötyy välillisesti myös opettaja, sillä hierarkioiden havaitseminen kehittää opettajan ammattitaitoa. Se lisää itsetuntemusta ja avartaa suhdetta ihmisten erilaisuutta kohtaan.

Tiivistetysti intersektionaalisen pedagogiikan lähestymistavassa on kyse erilaisten ihmisten eletyn todellisuuden ja kokemusten huomioinnista (Aho & Huuromonen 2020). Toisin sanoen tätä inhimillisempää, sensitiivisempää ja toista ihmistä kunnioittavampaa pedagogiikkaa voisi kutsua pehmeämmäksi pedagogiikaksi. Toivon, että tulevaisuudessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuus suunnitelmiin sisällytettäisiin enemmän intersektionaalisen pedagogiikan käsitteistöä. Toivon lisäksi, että intersektionaalisuus ”sanahirviönä” jäisi vain menneisyyden lehtiotsikoinniksi ja sen sijaan tulevaisuudessa se olisi musiikkioppilaitosten pedagogisten arvojen kova ydin. Opetushallituksen rahoittaman esimerkillisen *Luulot pois!* -hankkeen kaltaisten koulutusten lisääntymisen myötä uskon vakaasti, että intersektionaalinen pedagogiikka olisi ”uusi normaali” tulevaisuuden musiikkiopistossa.

Tätä edistystä innolla seuraten jätän itselleni ja lukijalle lopuksi pohdittavaksi seuraavat musiikkipedagogia haastavat kysymykset: Miten työskentelymme hyötyisi, kun sisällyttäisimme intersektionaalisia teorioita tutkimukseen ja käytäntöön? Mitä voisimme ”nähdä” paremmin intersektionaalisen linssin läpi katsoen? (Grant & Zwier 2014, xv.)

LÄHTEET

Painetut lähteet

- Aittola, T. & Suoranta, J. 2001. Henry Giroux ja Peter McLaren toivon, kritiikin ja muutoksen pedagogiikan lähettiläinä. Teoksessa Giroux, H. A. & McLaren, P. Kriittinen pedagogiikka. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Giroux, H. A. & McLaren, P. 2001. Kriittinen pedagogiikka. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Koskela, M. 2019. Ennen kaikkea feministi. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Laes, T. 2013. Myöhäisiän musiikkikasvatus myönteisen ikääntymisen tukijana. Teoksessa Juntunen, M-L., Nikkanen, H. M. & Westerlund, H. (toim.). Musiikkikasvattaja. Kohti reflektiivistä käytäntöä, 310-320. Juva: PS kustannus.
- Ojala, H. 2018. Feministisen pedagogiikan teoreettisia suuntauksia. Teoksessa Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A-M., Ojala, H. & Saresma, T. Feministisen pedagogiikan ABC: opas ohjaajille ja opettajille. Turenki: Hansaprint.
- Saresma, T. 2018. Intersektionaalisuus – erot ja hierarkiat opettamisessa. Teoksessa Laukkanen, A., Miettinen, S., Elonheimo, A-M., Ojala, H. & Saresma, T. Feministisen pedagogiikan ABC: opas ohjaajille ja opettajille. Turenki: Hansaprint.
- Suoranta, J. 2005. Radikaali kasvatus. Helsinki: Gaudeamus.

Painamattomat lähteet

- Aho, K-R. & Huuromonen, H. 2020. Kansalaisopistojen liitto. Vieraskynä: Intersektionaalinen pedagogiikka luo vastuullisia aikuiskasvatuskäytäntöjä. Saatavilla www-muodossa:
<https://kansalaisopistojenliitto.fi/blog/vieraskyna-intersektionaalinen-pedagogiikka-luo-vastuullisia-aikuiskasvatuskaytantaaja/> (Haettu 3.3.2022).
- Carson, D. 2002. Carlson, D. 2012. Leaving safe harbors: Toward a new progressivism

- in American education and public life. New York: Routledge. Saatavilla
www-muodossa: <https://uniarts.finna.fi/Record/uniarts.995175786406249>
(haettu 14.4.2022).
- Coaston, Jaen 2019. Verkkoblogi. Vox Media. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.vox.com/the-highlight/2019/5/20/18542843/intersectionality-conservatism-law-race-gender-discrimination> (haettu 15.4.2022.)
- Etuoikeuskehä. Helsingin Sanomat 2021. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000007946151.html> (Haettu 15.4.
2022).
- Grant, C. A. & Zwier, E. 2014. Thinking intersectionally in education. Teoksessa
Intersectionality and Urban Education: Identities, Policies, Spaces and
Power. Charlotte: Information age publishing Incorporated. Saatavilla
www-muodossa:
[http://ebookcentral.proquest.com/lib/uahelsinki/detail.action?docID=3316
042](http://ebookcentral.proquest.com/lib/uahelsinki/detail.action?docID=3316042) . (haettu 4.1.2022).
- Hallam, S., Rogers, L. & Creech, A. 2008 Gender differences in musical instrument
choice. International Journal of Music Education 26 (1). Saatavilla www
muodossa: [https://journals-sagepub-
com.ezproxy.uniarts.fi/doi/pdf/10.1177/0255761407085646](https://journals-sagepub-com.ezproxy.uniarts.fi/doi/pdf/10.1177/0255761407085646) (Haettu
22.3.2022).
- Helsingin Sanomat 2020. Intersektionaalinen feminismi on hallituksen uuden tasa-arvo
ohjelman kantava ajatus, sanoo Maria Ohisalo. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.hs.fi/nyt/art-2000006554708.html> (haettu 10.1.2022).
- Juntunen, M-L. & Kivijärvi, S. 2019. Musiikkikasvatus. 01 & 02 2019 (22). 70-87.
Saatavilla www-muodossa: [https://issuu.com/sibelius-
akatemia/docs/fjme_vol22_nro1_2_netti](https://issuu.com/sibelius-akatemia/docs/fjme_vol22_nro1_2_netti) (haettu 30.3. 2022).
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A.,
Lempinen, M., Kajander & Valpuri, K. 2015. Tasa-arvotyö on taitolaji.
Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa.
Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa:
[https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvotyö_on
_taitolaji_0.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173318_tasa_arvotyö_on_taitolaji_0.pdf). (haettu 2.4.2022).
- Kesko 2021. Kaikki K-Marketit julistautuvat kiusaamisvapaaiksi vyöhykkeiksi –

- kauppiat yhdistävät voimansa kiusaamisen vastaisessa työssä. Saatavilla
www-muodossa: <https://www.kesko.fi/media/uutiset-ja-tiedotteet/uutiset/2021/kaikki-k-marketit-julistautuvat-kiusaamisvapaiksi-vyohykkeiksi--kauppiat-yhdistavat-voimansa-kiusaamisen-vastaisessa-t/>
(haettu 2.4.2022).
- Kivijärvi, S. 2021. Power Point -diaesitys Musiikkikasvatuksen ajankohtaiset
kysymykset -luennolla 9.11.2021. Diat luettu 9.3.2022.
- Kivijärvi, S. & Rautiainen, P. 2020. Kohtuullinen mukauttaminen musiikinopetuksen
yhdenvertaisuuden edistäjänä. ArtsEqual Policy brief. 2/2020. Saatavilla
www-muodossa:
<https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/Kohtuullinen+mukauttaminen+policy+brief.pdf/64d981be-5aa2-ac9c-be1f-4dc160a20aba?t=1624444717136> (haettu 28.3.2022).
- Kontula, A. 2020. Verkkoblogi. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.annakontula.fi/2020/06/28/mita-tarkoittaa-intersektionaalisuus/> (haettu 13.4.2022).
- Laes, T., Juntunen, M-L., Heimonen, M., Kamensky, H., Kivijärvi, S., Nieminen, K.,
Tuovinen, T., Turpeinen, I., Elmgren, H., Linnapuomi, A. & Korhonen, O.
2018a. ArtsEqual Policy brief 1/2018. Saatavilla www-muodossa:
<https://sites.uniarts.fi/documents/14230/0/Saavutettavuus-toimenpidesuositus+%28PDF%29/9143ee82-6222-433f-9538-0a91009c08ba> (haettu 28.3.2022).
- Laes, T., Westerlund, H., Väkevä, L. & Juntunen, M-L. Suomalaisen
musiikkioppilaitosjärjestelmän tehtävä nyky-yhteiskunnassa. Ehdotelma
systeemiseksi muutokseksi. 2018b. Musiikki-lehti 48 (2), s. 5–25.
Saatavilla www-muodossa:
<https://musiikki.journal.fi/article/view/97108/55405?acceptCookies=1>
(haettu 28.3.2022).
- Kaukinen, R. 2019. Opettajan intersektionaalinen ja antirasistinen työote. Saatavilla
www-muodossa: <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/opettajan-intersektionaalinen-ja-antirasistinen-tyoote/#c0d68eaf> (haettu 13.4.2022).
- Leppäkorpi, M. 2014. ”Opettajat eivät suostuneet käyttämään nimeäni”. Teoksessa
Villa, S. (toim.) Yhdenvertaisuus-julkaisu, osa 2. Valehtelin jos
väittäisin: Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Sisäministeriön julkaisu

- 10/2014. Helsinki: Sisäministeriö. Saatavilla www-muodossa:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/78995> (haettu 13.4.2022).
- Leppäkorpi, M. 2014. ”Hej, talar du inte svenska?” Teoksessa Villa, S. (toim.)
Yhdenvertaisuus-julkaisu, osa 2. Valehtelisin jos väittäisin: Syrjintä ja
syrjimättömyys Suomessa. Sisäministeriön julkaisu 10/2014. Helsinki:
Sisäministeriö. Saatavilla www-muodossa:
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/78995> (haettu 13.4.2022).
- Opetushallitus 2017. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän
opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www
muodossa:
[https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taitteen_perusope-
tuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf](https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taitteen_perusope-
tuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1_0.pdf)
(haettu 13.4.2022).
- Rossi, L-M. 2021. Intersektionaalisuus – kun sukupuoli ei riitä. Niin & näin: filosofinen
aikakauslehti. Vuosikerta 21, Nro 1. Sivut 74–75. Saatavilla www-
muodossa: <https://netn.fi/node/7963> (haettu 9.3.2022).
- Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Yhdenvertaisuuden edistäminen. Saatavilla www
muodossa: <https://syrjinta.fi/yhdenvertaisuuden-edistaminen> (haettu
2.4.2022).
- Suomen perustuslaki. Annettu 11.6.1999. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (haettu 30.3.2022).
- Suomen YK-liitto. Turvallinen tila. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.ykliitto.fi/turvallinen-tila> (haettu 2.4.2022).
- UN Women 2021. Verkkosivu. Saatavilla www-muodossa:
[https://unwomen.fi/yleinen/intersektionaalinen-feminismi-mita-silla-
tarkoitetaan-ja-miksi-se-on-tarkeaa-juuri-nyt/](https://unwomen.fi/yleinen/intersektionaalinen-feminismi-mita-silla-
tarkoitetaan-ja-miksi-se-on-tarkeaa-juuri-nyt/) (haettu 30.10.2021).
- Vismanen, E., Räisänen, P. & Sariola, R. 2016. Taiteen perusopetuksen tila ja
kehittämistarpeet Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus. Helsinki:
KopioNiini Oy. Saatavilla www-muodossa:
[https://www.hel.fi/static/liitteet-
2019/KuVa/julkaisut/Helsingin_kulttuurikeskus_julkaisu_Taiteen_peruso-
petuksen_tila_ja_kehittamistarpeet_Helsingissa_small.pdf](https://www.hel.fi/static/liitteet-
2019/KuVa/julkaisut/Helsingin_kulttuurikeskus_julkaisu_Taiteen_peruso-
petuksen_tila_ja_kehittamistarpeet_Helsingissa_small.pdf) (haettu 30.3.
2022).

Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Yhdenvertaisuuden edistäminen. Saatavilla www muodossa: <https://syrjinta.fi/yhdenvertaisuus> (haettu 13.4.2022).

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla www muodossa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidm45237817358528>
(haettu 9.3.2022).

Yle 2021. "Koulun rakenteet ovat jämähtäneet" – nuoret opettajat arvostelevat ikuista tyttö–poika -jakoa, myös opetussuunnitelma vaatii muutosta. Saatavilla www-muodossa: <https://yle.fi/uutiset/3-11706262> (haettu 22.3.2022).